

לאחר שגרמניה התקיפה את רוסיה בחודש יוני 1941, ניגשו הגרמנים לביצוע תכנית התופת שלהם להשמדה המונית של היהודים. לשם כך הקימו מחנות השמדה, שבהם הוציאו להורג המוני יהודים על-ידי הרעלה בגזים. מחנות ההשמדה, שהוקמו בפולין, שימשו גיא הריגה לא רק ליהודי פולין, אלא ליהודי כל ארצות אירופה, שניכבשו על-ידי הגרמנים וגרוריהם.

בסתיו של שנת 1941 ובראשית שנת 1942 הוקמו ארבעה מחנות השמדה, שנועדו במיוחד ליהודים: בבלז'ץ (בפלך לובלין, נוסד בחורש נובמבר 1941), בחלמנו (בפלך פוזנא, מחוז קולז, התחיל לפעול ביום ה' 8 בדצמבר 1941), בסוביבור (בפלך לובלין, נוסד בחודש מארס 1942) ובטרבלינקה (בפלך לובלין). מלבד יהודים הושמדו במחנות אלה גם צוענים. בחלמנו הושמד גם מיספר קטן של פולנים. נוסף למחנות השמדה אלה הפכו הגרמנים את מחנות-הריכוז הגדולים במיידאנק (בפלך לובלין), אושוויינצ'ים (בפלך קראקא) ובשטוט-הוף (בפלך דאנציג) למחנות השמדה. לאחר המרד במחנות טרבלינקה (ביום ה' 8 באוגוסט 1943) וסוביבור (ביום ה' 14 באוקטובר 1943) ולאחר שהחזית הלכה ונתקרבה מהמזרח, חוסלו המחנות בטרבלינקה וסוביבור וכן המחנה בבלז'ץ, ומרכז ההשמדה עבר למחנות שבמע-רבה של פולין, לאושוויינצ'ים-בירקנאו ולשטוטהוף.

הטכניקה בבתי-החרושת למוות הלכה והשתכללה. בה בשעה שבחלמנו השתמשו הגרמנים לשם התנקה באוטומובילים, הרי ביתר המחנות הקימו בנינים גדולים, ששימשו תאי-גזים. במקום השימוש בתחמוצת הפחם בא השימוש ב"ציקלון", תחמוצת מימן הציאן (HCN) אחד הגזים המרעילים ביותר. לשם שריפת הגופות, שבאה לטשטוש העקבות של הפשע ולסילוק הריחות של ריקבון, הוקמו כיבשנים ענקיים בעלי תפוקה רבה. קצב בנין המשרפות עם תאי הגזים הגדולים והכיבשנים הענקיים הוגבר בקיץ של שנת 1942 לאחר ביקורו של ראש התליינים הימלר במחנות ההשמדה.

מיספר היהודים, שנרצחו במחנות ההשמדה, מגיע למיליונים. אין אפשרות לקבוע את המיספר המדויק של הנרצחים בכל מחנה. בחלמנו הושמדו לפי חישוביו של השופט וול. בדנאז, שניהל את החקירה מטעם הועדה הראשית לחקר פשעי הנאצים בפולין,

330.000 נפש. במחנה זה היו נירצחים אלף נפש ליום. המחנה פעל מדצמבר 1941 עד יוני 1943. אח"כ חלה הפסקה, מפני שהתליינים נשלחו לפעולת השמדה ליוגוסלביה. בחודש יוני 1944 חזרה פלוגת התליינים והפעולה חודשה לזמן קצר, עד יום ה-14 ביולי 1944. המ-חנה צריך היה כנראה לעסוק בהשמדת יהודי הונגריה, אולם אח"כ הופנו המישלוחים מהונגריה לאושוויינצ'ים.

את מיספר הנירצחים בבלז'ץ אי אפשר לקבוע. המיספר היה בודאי גדול מאוד, אולם דברי העד היחידי, שניצל ושאת עדותו אנו מפרסמים, שנרצחו שם שלושה מיליון יהודים, הם מוגזמים. למחנה ההשמדה בבלז'ץ, שהוקם במקום שהיה קיים לפני כן מחנה-עבודה ליהודים, הגיעו המישלוחים הראשונים באביב שנת 1942. בהתיעצות, שהתקיימה ביום ה-17 במארס 1942 בענין ה"מישלוחים של היהודים" הודיע הפלה (Hoefle) מפקד "פלוגת ריינהרדט" (Einsatz Reinhardt), תליין גיטו וארשה, שיש לשלוח לבלז'ץ את כל המישלוחים של הבל-תי-מוכשרים לעבודה ושבבלז'ץ יכולה לקלוט 4—5 מישלוחים ליום, 1000 נפש בכל מישלוח. מחנה בלז'ץ חוסל כנראה בסוף שנת 1943. אם נניח, שהמחנה פעל במשך 500 יום והשמיד רק אלף נפש ליום, הרי הושמדו שם לפחות חצי מיליון יהודים. לבלז'ץ היו מביאים ברא-שונה יהודים מגליל "גליציה" ואח"כ מכל פולין וארצות אחרות.

מיספר היהודים שהושמדו במחנה סוביבור אינו ידוע. לפי עדות הגב' ז. מץ סידרו הגרמנים שבמחנה בחודש מארס 1943 חגיגה לרגלי סיום ההשמדה של מיליון נפש. אם ניקח בחשבון שהמחנה פעל מהחודש אפריל או מאי 1942 עד אוקטובר 1943, הרי אפשר להניח שהמיספר מיליון הרוגים אינו מוגזם.

המיספר המדויק של הנירצחים בטרבלינקה אינו ידוע גם הוא. המישלוח הראשון הגיע לטרבלינקה ביום ה-23 ביולי 1942. ביום ה-8 באוגוסט 1943 פרץ בטרבלינקה מרד האסירים והמחנה חדל אחרי זה להתקיים. המחנה פעל, איפוא, למעלה משנה. מחנה-מוות זה עבד במלוא הקיטור. ביחוד נעשתה כאן עבודת השמדה קדחתנית בזמן גירוש יהודי ווארשה. תאי הגאזים בטרבלינקה היו מרעילים יום-יום למעלה מרבבה יהודים. לפי חישוביו של השופט ז. לוקא-שקביץ, שניהל חקירה מטעם הועדה הראשית לחקר פשעי הגרמנים בפולין, הושמדו בטרבלינקה 731.600 נפש. מיספר זה ניקבע מתוך זהירות רבה ויש להניח, שמיספר ההרוגים היה גדול יותר.

החישובים לקביעת המיספר מסתמכים בעיקר על עדויות פועלי הרכבות ועל תעודות של תחנת-הרכבות בטרבלינקה. לתקופה מה- חודש אוגוסט 1942 עד דצמבר 1942 ניקבע בודאות לא פחות ממיש- לוח אחד ליום. פועלי רכבת אחדים העידו, שבממוצע הובאו שני מישלוחים ליום. לתקופה ממחצית ינואר 1943 עד מחצית מאי 1943 ניקבע, שהובא בממוצע מישלוח אחד לשבוע. עדים אחדים העידו, שאז הובאו בממוצע שלושה מישלוחים לשבוע. בכל מישלוח היו בממוצע 50 קרונות. לפי התעודות של תחנת הרכבת מסתבר, שבר- כבות רבות היו 58 קרונות. את המיספר הכללי של הקרונות, שהובאו בודאות בתקופה מה-1 באוגוסט 1942 עד ה-15 במאי 1943, אפשר לקבוע ל-7.550. גם לאחר המרד הובאו מישלוחים אחדים לטרבלינקה, שהיו בהם ביחד 266 קרונות. בכל קרון היו בממוצע מאה איש. רוב העדים העידו, שבקרון היו בדרך כלל למעלה מ-150 איש. באופן כזה ניקבע מיספר הנירצחים בטרבלינקה לכל הפחות 731.600 נפש. מיספר הנירצחים היה בודאי גדול יותר.

בטרבלינקה היו רוצחים בעיקר את יהודי פולין, אולם הובאו לשם גם יהודים מגרמניה, אוסטריה, צ'כוסלובקיה, בלגיה ויוון. בטרבלינקה נימצאו מטבעות גם מצרפת, רוסיה הסובייטית ואמריקה. עד אחד, רייזמאן, ראה שם תעודות של אוניברסיטת קמברידז' אשר באנגליה.

במחנה במיידאנק, שהפך ממחנה-ריכוז למחנה-השמדה בתודש אוקטובר 1942, נירצחו מאות אלפים יהודים. הועדה הרשמית הפו- לנית-סובייטית מצאה במיידאנק, לאחר שיחרור המקום, 820.000 זוגות נעליים של ילדים, גברים ונשים, שעונו ומתו במחנה. מיספר הנירצחים היה גדול מזה, הוא נאמד על-ידי הועדה הרשמית במיליון וחצי. למיידאנק הובאו אנשים מפולין, צרפת, בלגיה, איטליה, הולאנד, צ'כוסלובקיה, יון, יוגוסלאביה, דניה, נורבגיה וארצות אחרות.

במחנה אושווינצ'ים סידרו הגרמנים את מחנה-ההשמדה הגדול ביותר בעולם. הכיבשנים הענקיים יכלו לשרוף 10—12 אלף נפש ליום. תאי-הגזים היו מרעילים מיספר גדול יותר ולכן היו שורפים גוויות גם על מדורות ענקיות. לפי חישובי הועדה הסובייטית הרש- מית נשרפו שם למעלה מחמישה מיליון נפש. עד נאמן אחד, פר. סטאנק, פקיד בתחנת הרכבת באושווינצ'ים, שהשגיח על תנועת הר-

כבות, העיד, שבמשך שלוש שנים, בתקופת 1942—1944, הובאו במישלוחים ברכבות לאושוויינצ'ים 3.850.000 אסירים. אם ניקח בחשבון, שמחנה המוות פעל יותר זמן ושהיו מגיעים מישלוחים רבים גם באוטובילים, הרי מיספר הקרבנות הגיע קרוב לחמישה מיליון נפש!

על פעולות מחנה-ההשמדה בשטוטהוף אין לנו עדיין פרטים. האודים המוצלים משם צריכים לספר לנו על מוראות המחנה הזה, שהיתה קיימת בה משרפה עם תאי גאזים ובית-חרושת לסבון משוב מן בני-אדם.

העדויות המתפרסמות בספר זה מגלות לנו את הלוט, שבו היתה עטופה פעולת ההשמדה. אנשים, שהתענו במחנות וניצלו בנס, שרי-דים יחידים, מספרים לנו את אשר ראו בעיניהם. דברים שלא רצינו להאמין בהם, שלא יאומנו כשיסופרו. אולם אלה הן עובדות. החיה הנאצית הצהובה מתגלית כאן בכל מערומיה. ידע עם ישראל מה עוללו לו הגרמנים הנאצים וגרוריהם.

י.ק.

צורת הארגון של מחנה-הסגר.

סקירה זו נכתבה בידי נ. שחי במחנה-השמדה בפולין.

למחנות ההסגר בגרמניה היתה הנהלה מרכזית באוראנינבורג ליד ברלין. ההנהלה הזאת עמדה תחת מרותו הישירה של ראש ה.ס.ס. במדינה (רייכספיהרר).

בראש כל מחנה עמד מפקד-מחנה (לאגר-קומנדנט). לפקודתו עמדו ראשי מחלקות שונות, כמו: מפקדי פלוגות ס.ס. ששרתו במחנה, ראשי מחנות שונים שבתוך המחנה הכללי (לאגר-פיהרר), ראשי המחלקה לעניני עבודה (ארבייטס-איינזאטץ-פיהרר), מנהלי עבודות הבנייה, מנהלי עבודות האדמה וכו'. מנהלי המחלקות האחרות נות היו קשורים גם ישר למחלקות המתאימות של המרכז ובאופן כזה היו בלתי תלויים במדה ידועה במפקד המחנה.

מעמד מיוחד היה למחלקה הפוליטית, שהיתה עד שנת 1943 מחלקה של הגיסטאפו במחנה והיתה בלתי תלויה במפקד. רק במחצית השניה של שנת 1943 נעשתה המחלקה הפוליטית תלויה באופן פורמלי במפקד, אם כי למעשה נשארה במדה רבה בלתי תלויה. המחלקה הפוליטית עסקה בביקורת האסירים ואנשי ה.ס.ס. היא התענינה לא רק בפעולה הפוליטית בעבר ובהווה, בבריחות וכד', אלא גם ביחסים לאוכלוסיה האזרחית, במסחר הבלתי ליגלי, ביחסים שבינו לבינה וכו'. כל בן-אדם אזרחי, שהיה חשוד בקשרים אסורים עם האסירים, יכול היה להאסר ולהחקר על-ידי המחלקה הפוליטית. החל משנת 1943 חייבת היתה המחלקה הפוליטית לאשר את רשימות האסירים היהודים, שנועדו לאחר סלקציה (ברירה) למיתה ע"י גזים. מגקודת ראות המחלקה הפוליטית התחלקו יהודי המחנות לשני סוגים: יהודי המישלוחים, שנשלחו על-ידי המשרד הראשי של המדינה לעניני גזים ולגירושים (Reichshauptamt für Rassenangelegenheiten u. Aussiedlung, RHSA) כלומר יהודים, שהושמו במאסר כל אחד לחוד על פשעים מדיניים או פליליים ושהיו תלויים בגיסטאפו או בקריפו (קרימינאל-פוליצי). הסוג השני לא הוצא למוות על-ידי גזים.

המחלקה לעניני עבודה (לניצול כח האדם) עסקה בחלוקת העובדים המקצועיים והפשוטים, הן בשביל הנהלת עבודות הבנייה של

הס.ס. והן בשביל מפעלים פרטיים. הנהלת עבודות הבנייה עסקה בבניין המחנות והרחבתם ובסידורים שונים בתוכם. את העבודות ניהלה בעצמה, או השתמשה בעזרת פירמות פרטיות. תכניות של עבודות גדולות יותר היו נשלחות מאוראנינבורג או היו חייבות להשלח שמה לשם אישור.

הנהלת המחנה (לאגר-פרוואלטונג) עסקה בהנהלת המחנות, במי-דה שהנהלת עבודות הבנייה היתה גומרת את הקמת המחנה. הנהלת המחנה היתה עושה סידורים פנימיים במחנה וכד'. היו לה פלוגות שלה. ניהול המשק היה שייך לה. במחנות אחדים היה ניהול המשק נפרד מהנהלת המחנה.

במחנות, שהיו מקבלים משלוחים של יהודים, היה קיים מנגנון מיוחד, שהיה קשור למרכז למיון חפצים ומישלוחם. למרכז זה היה שייך באושווינצ'ים ה"האופט-פרוזורגונגס-לאגר" (H.V.L. מחסן האספקה הראשי).

המחלקה לעבודת אדמה נהלה מחנות חקלאיים. מחנות כאלה היו קיימים רק במקומות, שהיו בהם פלוגות מיוחדות לעבודות חק-לאיות.

בראש המחנות השונים עמד ראש-המחנה, שלמשמעתו סרו הא-סירים ומנגנון הס.ס. המחנות הקטנים השונים, שמנו לפעמים עד 4.000 איש, נחשבו במובן האדמיניסטרטיבי כפלוגות ולראשיהם היה התואר "קומאנדופיהרר" (ראש-פלוגה).

לפקודתו של ראש המחנה עמדו: ראפורט-פיהרר — סגן-קצין, שניהל את הלשכה ושתפקידיו היו דומים לתפקידי ראש פלוגה. במחנות גדולים יותר היו ראפורט-פיהררים אחדים. מנהל העניינים של חובת העבודה — הוא ניהל את חלוקת כחות האדם ואת העבודה בכללה. הוא היה קשור גם ישר למנהל ענייני העבודה אשר ליד מפקד המחנה. ראשי הגושים (הבלוקים, בלוק-פיהרר) היו אחראים כל אחד בעד גוש אחד או בעד גושים אחדים. ראשי הפלוגות (קומאנדו-פיהרר) היו מתמנים ונשלחים אל הפלוגות הגדולות יותר על-ידי הנהלת עבודות הבנייה או על-ידי הנהלת ענייני העבודה. אחד מראשי הבלוקים היה ממלא לפי תור תפקיד של מפקד משטרת המחנה ומטעם זה היתה לו הרשות לביקורת ראשית בכל שטח המחנה. רק לראש המחנה היתה הרשות להעניש, אולם למעשה היו פני הדברים אחרים.

מלבד מנגנון הס.ס. היה קיים על-ידו במחנה שלטון עצמי של האסירים ("הפטלינגס-זלבסט-פרוואלטונג"). צורות השלטון הזה היו

דומות למבנה המנגנון של ה.ס.ס. היו בכל זאת הבדלים בין מחנה למחנה.

בראש השלטון העצמי הזה עמד "זקן-מחנה" (לאגר-עלטעסטע) אחד או אחדים. בראש הלשכה — שרייבשטובע — עמד "ראפורט-שרייבר" (כותב דינים-וחשבונות).

לרשות מנהל עניני העבודה (ארבייטס-דינסט-פיהרר) עמדה לשכה מיוחדת (במחנות אחדים נקראה "ארבייטס-סטאטיסטיק"), שב-ראשה עמד אסיר, שהיו לו תארים שונים במחנות שונים — ארבייטס-דינסט, ארבייטסאיינזאץ, ארבייטססטאטיסטיק וכו'.

במחנות אחדים היה קיים מנגנון מיוחד להשגחה וביקורת של פעולות השלטון העצמי (לאגר-קונטרול). לרשות ה"לאגר-קונטרול" עמד "לאגרשוטץ", מישמר-סדרנים מורכב מאסירים. במחנות אחדים היה מתמנה "לאגר-קאפו", שהיה אחראי לעבודה ולסדר במחנה. בראש כל גוש וגוש עמד "ראש הגוש", שהיה מתמנה על-ידי ראש-המחנה (לאגר-פיהרר) לפי הצעת "זקן המחנה". עזרו לו בעבודה מזכיר וכמה עובדים שעבדו בצריפים (שטובעדינסט), בערך מאחד עד 12, לפי גודל הגוש.

בראש פלוגות העבודה (ה"קומאנדו") עמדו ה"קאפו". במחנות אחדים היה "אובר-קאפו" (קאפו-ראשי), שהיה עומד בראש פלוגות גדולות, או "אובר-קאפו-קונטרול", שבידו היה הפיקוח הראשי על כל הפלוגות. בראש הפלוגות הקטנות עמדו "פורארבייטער" (פועלים ראשיים). במחנות אחדים לא היה התואר "קאפו" קיים כלל וכלל, או שהיה נדיר, וראשי הפלוגות נקראו "פורארבייטער". היה גם תואר "אונטר-קאפו" (סגן-קאפו).

התפקידים השונים של הממונים, הן מתוך אנשי ה.ס.ס. והן מהאסירים, לא היו מוגדרים בדיוק. הם נגעו בכל השטחים אחד בשני ובכל מקום נהגו לפי העיקרון של הנהגה כפולה או משולשת. הדבר גרם לחיכוכים ומריבות. כך, למשל, היתה עד שנת 1943 למחלקה הפוליטית רשות להוציא כל ענין דיסציפלינרי ממיפקדת המחנה ולטפל בו באופן בלתי תלוי בזו האחרונה.

היחסים בין בעלי ההתמנויות, שנתמנו מהאסירים, היה תלוי באופי של האסירים האלה ובהשפעת אנשי ה.ס.ס., שהיו ממונים עליהם. במאיידאנק היו ראשי-הגושים יהודים וה"קאפו" היו גרמנים. ה"קאפו" היו איפוא ממונים על ראשי-הגושים. במחנות אחרים לא היתה המזכירות ("שרייבשטובה") תלויה ב"זקן-המחנה" (לאגר-

עלטעסטע) זכו'.

בראש שרות הבריאות עמד רופא מאנשי ה.ס.ס. לפקודתו עמדו
רופאי המחנה מתוך האסירים. עזרו לרופאים האלה אנשי ה.ס.ס.
כ"עוזרים בשרות הרפואי", אם כי לא היתה להם שום הכשרה לכך.
בראש בית-החולים עמד "לאגער-עלטעסטע-קראנקענבאו", שנקרא
במחנות אחרים "רעוויר-קאפו". הרופאים והעוזרים שלהם מתוך הא-
סירים נקראו "פפלעגער". במחנות רבים היה בתוך כל פלוגת עוב-
דים פנימיים שבצריפים ("שטובן-דינסט") "פפלעגער".